

1110

ב' בניסן תשנ"ד
14 במרץ 1994

941070

היחסים בין ישראל לואטיקאן : 1992-1994

- א. לאחר מלחמת המפרץ, החלו להתקיים מגעים חשאיים בישראל וברומא עם נציגי הוואטיקאן במטרה לבדוק אפשרויות לנירמול ביחסים. מגעים אלה הבשילו לפגישות רשמיות שהתקיימו עם משלחת רשמית מטעמם במאי 1992 בארץ, ומשלחת שלנו (בראשות מנכ"ל משה"ח דאז) שיצאה לואטיקאן ביולי 1992. התוצאה המעשית של דיונים אלה היתה הקמת ועדה בילטרלית קבועה בראשות סגני שרי החוץ של שני הצדדים, שהיעד לפעולתה הוגדר כנירמול היחסים בין ישראל לבין הכס הקדוש.
- ב. הוועדה הוסמכה לדון בנושאים בעלי ענין משותף שנכללו בסדר יום מוסכם. כל הנושאים הם בעלי אופי בילטרלי ולא מדיני, ונוגעים ליחסי ישראל עם הכנסייה הקתולית בארץ ובעולם. (חינוך, מוסדות סעד וצדקה, שת"פ במאבק נגד אנטישמיות וגזענות, עידוד צלינות, שת"פ תרבותי, עניני רכוש ומיסים של הכנסייה, חופש דת ופולחן וכו'). הוועדה החליטה לחתור להשגת הסכם יסוד בנושאים אלה שילווה בנירמול שיתממש ביחסים רשמיים והחלפת נציגים.
- ג. הדיונים המעשיים התנהלו במסגרת הוועדה בדרג של מומחים, ובסופם של דיונים מאומצים שנמשכו עד דצמבר 1993 הגענו לנוסח מוסכם של הסכם יסוד, כשהצדדים הסכימו לכוון ביניהם יחסים דיפלומטיים מלאים תוך זמן קצר לאחר כניסתו של ההסכם לפועל. ההסכם נחתם ב-30.12.93 בירושלים, אושרר ע"י הממשלה ב-20.2.94 ונכנס לתוקף לאחר שהאפיפיור אישרר אותו ב-10.3.94. החלפנו בינתיים נציגים מיוחדים בדרג אישי של שגריר, ותוך 4 חודשים לכל היותר מאז ה-10.3 עלינו לכוון יחסים דיפלומטיים מלאים ולהחליף שגרירים מוסמכים לכל דבר.
- ד. למרות שתהליך הנירמול התחיל עוד ב-1991, הוואטיקאן הסכים לכינון יחסים דיפלומטיים מלאים רק לאחר חתימת הצהרת העקרונות עם אש"פ, כשעד אז (וגם במהלך המו"מ) הוא הסתייג מכך, וביקש להסתפק אך ורק בחילופי נציגים ללא כינון יחסים מלאים. הסיבות קשורות לחששו לגורל קהילות נוצריות במדינות ערב, והתנגדות הקתולים ממוצא פלסטינאי וערבי. (מקובל להניח שמאז 1965 אז הכריזה הכנסייה הקתולית על הסרת האשם ברצח ישו מכל העם היהודי, והכרה בבריתו עם הבורא, לא היו יותר סיבות דתיות לואטיקאן שלא להכיר בישראל אלא סיבות מדיניות בלבד). שאלת ירושלים לא היוותה מכשול להכרה וליחסים, וראיה היא שהוואטיקאן הסכים לחתום על ההסכם בירושלים.

ה. ענינו העיקרי של הואטיקאן בסכסוך במזה"ת נוגע לשאלת ירושלים, וניתן להעריך כי התמריץ העיקרי מבינתם לנרמל את יחסיהם עם ישראל נבע מחששם שהם לא יוכלו להיות מעורבים לכששאלת ירושלים תועלה על שולחן המו"מ אם לא יכוננו יחסים רשמיים עמנו. הואטיקאן מצדו מדגיש כי הוא לא מתערב בהיבט המדיני של שאלת ירושלים, והוא יהיה מוכן להסכים לכל פתרון בנושא הריבונות המדינית על העיר שיהיה מקובל על הקהילה הבינ"ל. יחד עם כך, הם מבקשים להיות מעורבים בהיבט הרוחני - דתי של העיר, והם דורשים שכל הסדר עתידי על ירושלים יכלול ערבויות להגנת האופי המקודש של העיר לדתות השונות, ומעמד מיוחד למקומות הקדושים לנצרות כך שמקומות אלה לא יהיו נושא לסכסוכים ולמלחמות. בעת השלבים הסופיים של המו"מ, ביקש הואטיקאן לדעת מה תהיה עמדתנו אם הם יגלו מעורבות בנושא ירושלים כשהנושא יועלה במסגרת התהליך המדיני בערוץ המולטילטרלי. תשובתנו היתה שעליהם לפנות לנוחני החסות לשיחות הרב-צדדיות, וכי לכשנכונן יחסים דיפלומטיים לא נוכל להתנגד לפורמולה שתשלם בשיחות בנושא זה מהנימוק של העדר יחסים. יחד עם כך, הבהרנו כי בערוצים הביילטרליים אין מקום למעורבותם, וכי בועדות הרב-צדדיות הקימות עתה אין וועדה מתאימה להעלאת הנושא.

ו. פרט לחשיבות המדינית-דיפלומטית של כינון יחסים מלאים עם הואטיקאן, יש להסכם היסוד 2 משמעויות נוספות הנותנות לו משנה חשיבות. האחת קשורה להסדר היחסים בין המדינה לבין הכנסייה בארץ בשאלות קונקרטיות כמו חינוך, מיסוי, חופש פולחן, סטטוס קוו במקומות קדושים וכו'. זהו נושא סבוך ורגיש מההיבט המשפטי, וההסדרים עד עתה הם פרי ירושה מהתקופות העותומנית והמנדט הבריטי. הסכמנו בהסכם לכונן וועדות משנה משותפות שידונו בנושאים אלה וינסו לגבש פתרונות חוקיים, ובינתיים להקפיד לתקופה של שנתיים את המצב הקיים בכל הנוגע לזכויות הפיסקליות והפיננסיות של מוסדות הדת הנוצריים. החשיבות השניה של ההסכם נוגעת להיבט הדתי-תאולוגי שלו בהקשר ההיסטורי של היחסים בין היהדות לנצרות. עצם חתימת ההסכם מהווה ראייה לשינוי שחל בעמדת הכנסייה הקתולית ביחס לעם היהודי, ולהסכמה לשתוף פעולה במאבק נגד האנטישמיות יש משמעות מיוחדת בהקשר של יחסי יהודים-נוצרים בעולם כולו, והיא שמיקדה כלפי ההסכם את הענין הרב שהוא עורר בכל רחבי העולם.

איתן מרגלית
יועץ לשר החוץ
לענינים בינדתיים